

Aproaerema polychromella (Lepidoptera: Gelechiidae), de eerste Nederlandse waarnemingen

Gerrit Tuinstra
K.J. (Hans) Huisman

TREFWOORDEN

Bandpalpmotten, faunistiek, Lepidoptera, micronachtvlinders

Entomologische Berichten 81 (6): 270-274

Op 31 mei 2009 werden de eerste twee Nederlandse exemplaren van de micronachtvlinder *Aproaerema polychromella* gevangen, op twee verschillende locaties in de provincie Gelderland. Het derde en tot nu toe laatste exemplaar werd gevangen in het Friese Bakkeveen op 10 mei 2012. De vlinder plant zich bij ons zeer waarschijnlijk niet voort en komt voor in onder andere de landen rond de Middellandse Zee. Op basis van een influx van de soort in 2015 in Groot-Brittannië, alsook van de waarnemingen, kort na elkaar, in Nederland en een aantal andere landen, zou de soort in onze streken als migrant aangemerkt kunnen worden. Een serie waarnemingen in 2009, waaronder de Nederlandse, werd gedaan in een periode waarin er, in ieder geval in Nederland, een grote instroom was van de distelvlinder, een andere trekvlinder. Dit artikel gaat in op onder andere uiterlijke kenmerken, biologie, verspreiding en status in Nederland.

Inleiding

Op 10 mei 2012 ving de eerste auteur te Bakkeveen, in het oosten van de provincie Friesland, op licht een micronachtvlinder, die niet direct op naam gebracht kon worden. Het exemplaar (een vrouwtje) werd verzameld, de volgende dag geprepareerd en voorlopig gedetermineerd als *Aproaerema polychromella* (Rebel, 1902). Hans Donner maakte een genitaalpreparaat van het dier, maar hiermee kon de determinatie niet bevestigd worden. Derhalve werd er een foto van gemaakt en opgestuurd naar de Deense Gelechiidae-expert Ole Karsholt. Hij kon de determinatie als *A. polychromella* wél bevestigen. *Aproaerema polychromella* was nog niet bekend uit Nederland, maar geruime tijd na de vangst in Bakkeveen werd duidelijk dat dit niet het eerste Nederlandse exemplaar betrof. Wel was die vangst de aanleiding tot de ontdekking van de eerste twee Nederlandse exemplaren, die opvallend genoeg beide gevangen zijn op dezelfde datum: 31 mei 2009. Het ene betreft een exemplaar dat door de tweede auteur in een lichtval gevangen werd in Wezep, provincie Gelderland. Het andere exemplaar werd gevangen door wijlen Jacques Wolschrijn te Twello, in dezelfde provincie. Sjaak Koster maakte van het exemplaar uit Wezep (ook een vrouwtje) een genitaalpreparaat en op basis hiervan werd die vangst door Huisman et al. (2013) gemeld als grote bandpalpmot *Aproaerema captivella* (Herrich-Schäffer, 1854). Bij de bespreking wordt overigens daar al geschreven dat het exemplaar een onregelmatig verbrede dwarsband had, wat deed denken aan *A. polychromella*. Dat het exemplaar toch als grote bandpalpmot genoteerd werd, komt door de gelijkheid van de genitaliën van beide soorten. Ook het exemplaar uit Twello werd in eerste instantie gedetermineerd als grote bandpalpmot. Toen de tweede auteur de vangst van de

vlinder uit Bakkeveen onder ogen kreeg, werden de vangsten uit Wezep en Twello opnieuw tegen het licht gehouden en rees het vermoeden dat beide exemplaren *A. polychromella* betroffen. Uiteindelijk bevestigde Ole Karsholt dit op basis van foto's.

Deze twee feiten, enerzijds de verkeerde determinatie, waarbij meer vertrouwd is op het genitaalpreparaat dan op het uiterlijk van de betrokken soorten, en anderzijds de ongelukkig gekozen Nederlandse naam grote bandpalpmot voor *A. captivella* – een van de kleinste soorten van het genus – illustreren hoe weinig we van het genus afweten. Dat is de reden waarom we willen proberen om iets van die achterstand weg te werken, door een beknopt overzicht van de Nederlandse soorten van het genus te publiceren, na het voorliggende artikel.

Aproaerema polychromella

Materiaal Friesland: Bakkeveen, 10.v.2012, op licht, leg. & col. G. Tuinstra. Gelderland: Twello, tuin, 31.v.2009, op licht, leg. & col. J. Wolschrijn; Wezep, tuin, 31.v.2009, op licht, leg. & col. K.J. Huisman.

Diagnose

Een afbeelding van *A. polychromella* wordt getoond in figuur 1 en enkele kenmerken worden hier opgesomd. Spanwijdte: 7-10 millimeter. Kop: frons glad beschubd, grijsachtig wit, naar distaal geleidelijk overgaand in de lichtbruine kleur van de thorax. Palpen: segment 2 grijswit, segment 3 ook wit met een zwartbruine overlangse lijn die naar de apex toe breder wordt. Antennen: donker roodbruin met een onderbroken lijn van witte

1. *Aproaerema polychromella*. North Wiltshire (Groot-Brittannië), 13.vii.2015. Foto: Steve Nash

1. *Aproaerema polychromella*. North Wiltshire (Great Britain), 13.vii.2015.

schubben. Voorvleugel in het basale deel licht, geelachtig- of roodachtig bruin, in de richting van de dwarsband steeds donkerder wordend. Vaak is de costaalrand in het wortelveld nog lichter dan het deel langs de dorsaalrand. Het veld voorbij de dwarsband is geheel donkerbruin. Op ongeveer twee derde van de vleugel bevindt zich een witte dwarsband. Deze is relatief breed, aan de costa breder dan aan de dorsaalrand, aan de binnenzijde recht en scherp afgetekend, aan de buitenzijde wat onregelmatig met ongeveer halverwege een puntige uitloper. Achtervleugels geelachtig grijs. Poten deels grijsachtig wit, deels zwartbruin.

A. polychromella is binnen het genus *Aproaerema* een van de best herkenbare soorten. Bijna alle andere soorten in West-Europa zijn donker en eenkleurig, met een smalle lichte dwarsband, soms alleen met een lichte costaal- en tornaalvlek. In enkele gevallen zijn deze vlekken heel vaag of ze ontbreken helemaal. Bij *A. polychromella* zijn het lichtere, anders gekleurde wortelveld en de brede dwarsband met onregelmatige buitenrand erg kenmerkend. *A. polychromella* valt samen met onder andere de grote bandpalpmot in de groep van de kleinste soorten. Bij de laatste soort kan het wortelveld ook iets lichter zijn dan de rest van de vleugel, maar het verschil is veel minder uitgesproken. Bij die soort maakt de hele vlinder een veel eenkleuriger indruk en de witte dwarsband is duidelijk smaller en over de hele lengte even breed.

Genitaalonderzoek draagt weinig bij aan de determinatie. Het genitaal van *A. polychromella* lijkt veel op dat van enkele verwante soorten. Bij de wijfjes is het onderscheid met de grote bandpalpmot bijna onmogelijk (Ole Karsholt persoonlijke mededeling).

Afbeeldingen van het mannelijk en vrouwelijk genitaal van beide soorten zijn te vinden in Elsner *et al.* (1999) en dat van *A. polychromella* ook in Maitland Emmet & Langmaid (2002). Deze afbeeldingen geven een heel bescheiden houvast. In Engeland ontbreekt de grote bandpalpmot. Bij *A. polychromella* maken Maitland Emmet & Langmaid (2002) een kleine fout door op pagina 216 te verwijzen naar figuur 41a in plaats van naar 41e.

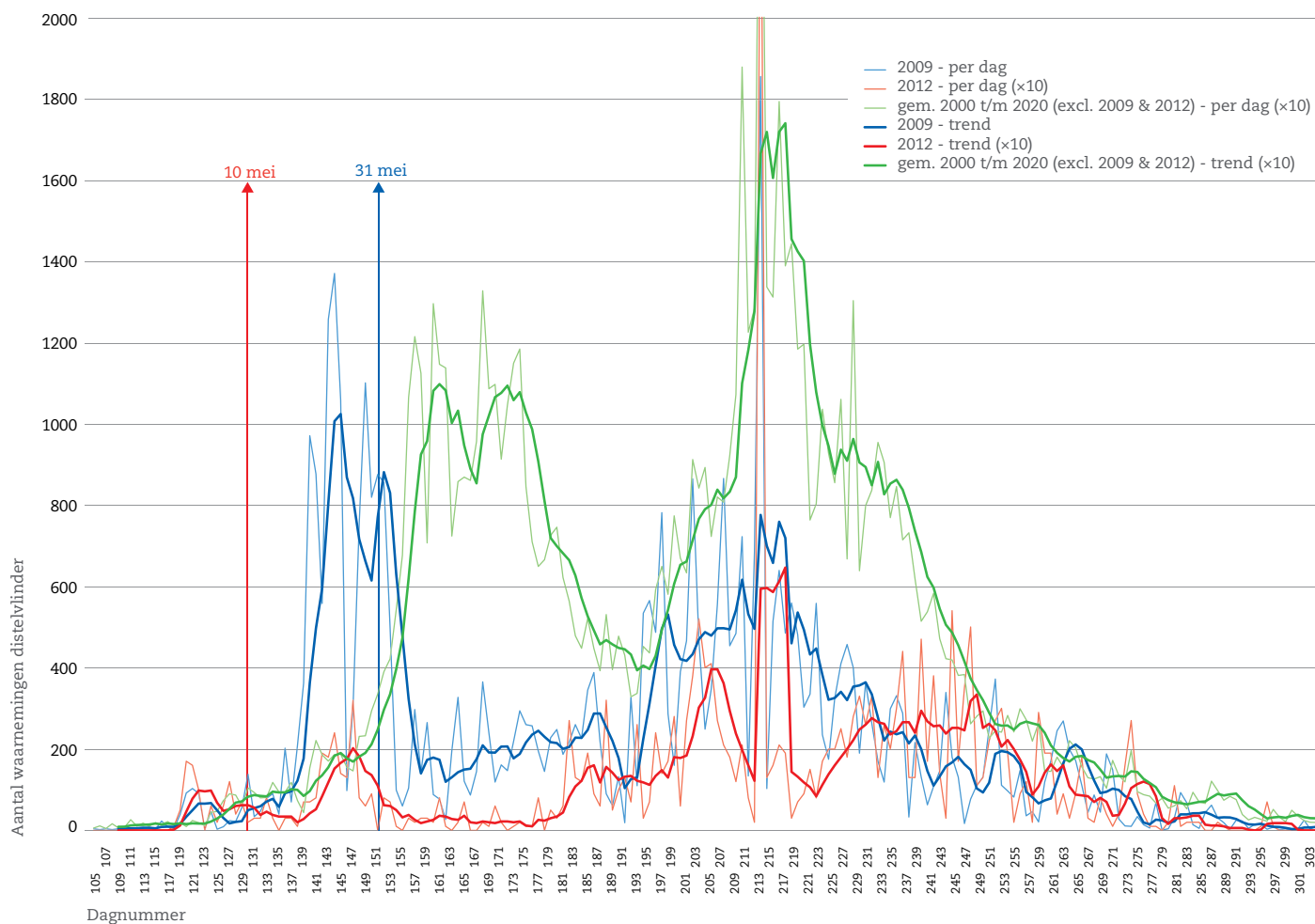
Biologie

Over de biologie van *A. polychromella* is zeer weinig bekend. Volgens de literatuur leeft de rups op *Lotus sessilifolius*, een plant die in onze omgeving niet voorkomt (Klimesch 1983). Bland *et al.* (2002) geven aan dat *Lotus sessilifolius* de enige bekende voedselplant is die zij konden achterhalen. Dit is gebaseerd op het artikel van Klimesch. Het is echter de vraag of het hier werkelijk om de voedselplant gaat. Er wordt in het artikel namelijk geschreven over vangsten van vlinders die opgejaagd werden 'uit *Lotus sessilifolius* op duinen', op het Canarische eiland Tenerife. Het gaat hier dus niet om vondsten van onvolwassen stadia. Het is natuurlijk goed mogelijk dat het inderdaad de voedselplant is geweest. Van sommige bandpalpmotsoorten is rolklaver *Lotus* de belangrijkste voedselplant, bijvoorbeeld van de bandpalpmot *Aproaerema larseniella* (Gózman, 1957) en de brede bandpalpmot *A. taeniolella* (Zeller, 1839). Rolklaver behoort tot de familie van de vlinderbloemigen (Fabaceae). Alle in Nederland voorkomende bandpalpmotsoorten hebben uitsluitend (één of meer soorten) vlinderbloemigen als voedselplant. Naast rolklaver zijn dit bijvoorbeeld rupsklaver *Medicago*, wondklaver *Anthyllis vulneraria*, brem *Cytisus scoparius* en andere bremsoorten *Genista* (Bland *et al.* 2002, Elsner *et al.* 1999).

Op basis van bovenstaande is het door Werno (2021) geopperde idee, dat blauw parelzaad *Lithospermum purpureoeruleum* een voedselplant van *A. polychromella* zou kunnen zijn, twijfelachtig. Deze veronderstelling wordt gedaan naar aanleiding van de eerste Duitse waarneming van *A. polychromella*, op 5 mei 2015 in Perl-Sehndorf, in de directe nabijheid van een groeiplaats van deze plant, behorend tot de familie van de ruwbladigen (Boraginaceae). Werno (2021) geeft aan bekend te zijn met de soort van de Canarische Eilanden en Spanje, alwaar hij de vlinder altijd aantrof op of in de nabijheid van slangenkruid *Echium*, ook een plant behorend tot de familie van de ruwbladigen.

Naamgeving

De soorten uit het genus *Aproaerema* behoren tot de subfamilie Anacampsinae, binnen de familie van de palpmotten (Gelechi-

2. Het aantal waarnemingen van de distelvlinder *Vanessa cardui* in Nederland, in 2009 en 2012 en de periode 2000 tot en met 2020 (zonder 2009 en 2012). Rode pijl: vangst van *A. polychromella* op 10.v.2012; blauwe pijl: vangsten op 31.v.2009. Bron: Nationale Databank Flora en Fauna (NDFD)
2. The number of observations of the painted lady *Vanessa cardui* in the Netherlands, in 2009 and 2012 and in the period 2000 up to and including 2020 (excluding 2009 and 2012). Read arrow: catch of *A. polychromella* on May 10, 2012; blue arrow: catches on May 31, 2009. Source: National Database Flora and Fauna (NDFD)

idae). Tot vrij recent werden de meeste soorten van het huidige genus *Aproaerema* ondergebracht bij het genus *Syncopacma*. De wondklaverpalpmot *Aproaerema anthyllidella* (Hübner, 1813) was tot dan toe de enige soort binnen het genus *Aproaerema* in Nederland. Aarvik et al. (2017) stellen dat *Syncopacma* een synoniem is van *Aproaerema*, waarbij *Syncopacma* ondergeschikt is. Fauna Europaea (Karsholt & Van Nieukerken, 2013) hanteert overigens het genus *Syncopacma*, terwijl op de websites Microlepidoptera.nl en Kleinevlinders.nl (beide geraadpleegd februari 2021) thans *Aproaerema* gebruikt wordt voor de soorten die in het verleden onder het genus *Syncopacma* vielen.

Er is nog geen Nederlandse naam voor *A. polychromella* en het voorstel is om 'zwerfbandpalpmot' te hanteren. De keuze voor het eerste deel van de Nederlandse naam wordt verderop in dit artikel duidelijk. Het tweede deel van de naam, bandpalpmot, wordt al gebruikt voor de andere soorten van het genus *Aproaerema*, omdat de dwarsband een belangrijk kenmerk is voor de meeste soorten.

Verspreiding

De zwerfbandpalpmot is een subtropische en tropische soort die voorkomt in het gebied rond de Middellandse Zee, Afrika, het Nabije Oosten en India (Ole Karsholt persoonlijke mededeling). Buhl et al. (2014) geven aan dat de soort wijd verspreid

is in Zuid-Europa (Griekenland, Italië, Malta, Portugal, Spanje), Afrika, het Midden Oosten, Madeira en de Canarische Eilanden. Daarnaast noemen ze de landen Engeland, Frankrijk, Ierland, Kroatië, Oostenrijk, Macedonië, Noorwegen en Tsjechië, waar de soort gezien is. Ook wordt 'het oostelijke deel van Rusland' genoemd, waarbij waarschijnlijk het oostelijke deel van Europees Rusland bedoeld wordt. Omdat Karsholt, een van de auteurs van het hierboven genoemde artikel van Buhl et al., al op de hoogte was van de Nederlandse vangst(en), wordt ook Nederland genoemd in dit artikel.

De eerste waarneming van *A. polychromella* in Groot-Brittannië werd al gedaan in 1952, maar pas in 1999 is een tweede exemplaar gezien (Bland et al. 2002). Net als bij ons werd de soort ook in een aantal ons omringende landen pas vrij recent voor het eerst waargenomen. In Denemarken was dat in 1998 (Buhl et al. 1999), in Ierland in 2009 (Bryant 2009), in Noorwegen (het uiterste zuiden) in 2009 (Aarvik et al. 2015) en in Duitsland in 2015 (Werno 2021). In Oekraïne werd de zwerfbandpalpmot voor het eerst in 2016 waargenomen (Bidzilya & Budashkin 2017).

Status in Nederland

In Nederland, alsook in onze buurlanden, is de zwerfbandpalpmot niet inheems. Maar welke status heeft deze vlinder

dan wel in onze omgeving? Hoewel er geen bewijs voor is, melden Bland *et al.* (2002) de soort als adventief (door menselijk handelen terecht gekomen op een plek waar de soort niet inheems is) voor Groot-Brittannië, op basis van de in 1952 en 1999 waargenomen exemplaren. Kimber (2021) schrijft dat de (handvol) waarnemingen na 1999, in de maanden mei en juni, wijzen op trek. Hij schrijft niet over de grote influx in Engeland, in de tweede helft van december 2015, waarbij minimaal 76 exemplaren waargenomen zijn in zeventien zuidelijke *vice-counties*. Die vlinders zouden afkomstig kunnen zijn geweest uit Marokko of het noorden van Algerije. Dit schrijven Palmer & Palmer (2021) naar aanleiding van bestudering van weerpatronen in die periode. Zij geven ook de status migrant aan de zwerfbandpalpmot. Ook de eerste twee Britse exemplaren kunnen natuurlijk trekkers zijn geweest. Zij werden beide gezien in de maand februari en Klimesch (1983) vermeldt waarnemingen uit februari van het Canarische eiland Tenerife.

De eerste twee Nederlandse exemplaren werden gevangen op 31 mei 2009, op twee verschillende plaatsen. Opmerkelijk genoeg dus! Het eerder genoemde eerste Ierse exemplaar werd één dag eerder op licht gevangen en het eveneens al genoemde eerste Noorse exemplaar zat in een malaiseval, die opgesteld stond in de periode van 14 mei tot 2 juni 2009. Op 24 mei 2009 werden drie exemplaren op licht gevangen, op verschillende locaties in de Britse *vice-counties* Dorset en Hampshire (Steve Palmer persoonlijke mededeling). Hieruit kan wel geconcludeerd worden dat er ook in de tweede helft van mei 2009 waarschijnlijk migratie van de zwerfbandpalpmot is geweest.

Het eerder genoemde Duitse exemplaar van de zwerfbandpalpmot werd waargenomen op 5 mei 2015. Naar aanleiding van deze vangst schrijft Rennwald (2020) dat op deze datum de distelvlinder *Vanessa cardui* (Linnaeus, 1758) arriveerde in het zuidwesten van Duitsland en dat het exemplaar van de zwerfbandpalpmot (in theorie) met gunstige luchtstromen meegekomen kan zijn.

Om na te gaan of er aanwijzingen zijn voor enigerlei verband tussen de trek van de distelvlinder en de data waarop de Nederlandse exemplaren van de zwerfbandpalpmot waargenomen zijn, wordt in de grafiek in figuur 2 inzicht gegeven in het voorkomen van de distelvlinder in Nederland, op basis van waarnemingsgegevens uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Dit wordt gedaan voor de jaren 2009 en 2012, alsook (gemiddeld) voor de periode 2000 tot en met 2020, met uitzondering van de jaren 2009 en 2012. De grafiek toont (het verloop van) het aantal waarnemingen van de distelvlinder per dag. Op de x-as staan de dagnummers weergegeven, voor de periode van 15 april (dagnummer 105) tot en met 31 oktober (dagnummer 304), en op de y-as het aantal waarnemingen.

Omdat die aantallen per dag sterk fluctueren is er ook steeds een trendlijn weergegeven, waarmee een duidelijker beeld verkregen wordt van de perioden waarin de distelvlinder veel of juist minder vaak waargenomen is. In eerste instantie valt op dat er twee pieken zijn in het voorkomen van deze trekvlinder in Nederland (groene lijn); in de perioden van (ruwweg) 6 tot en met 28 juni en 22 juli tot en met 27 augustus, en binnen deze laatste periode nog eens een extra piek rond 4 augustus. In ieder geval de eerste piek zal veroorzaakt zijn door migranten vanuit het zuiden.

Zeer opvallend zijn de grote aantallen waarnemingen van de distelvlinder in 2009, vroeg in het jaar, met een piek in de periode van ruwweg 23 mei tot en met 3 juni. In deze periode werden (op 31 mei) de beide Gelderse exemplaren van de zwerfbandpalpmot gevangen, alsook de eerder genoemde exemplaren in Ierland, Groot-Brittannië en Noorwegen. De migratie van de zwerfbandpalpmot viel dus exact samen met deze grote influx van de distelvlinder!

In de eerste week van mei 2012, dus kort voor de waarneming van het Friese exemplaar van de zwerfbandpalpmot (op 10 mei), waren er betrekkelijk veel waarnemingen van de distelvlinder. Dit aantal staat natuurlijk niet in verhouding tot de aantallen later in het jaar, maar voor begin mei waren het er relatief veel. Overigens was dit ook in 2009 het geval. Zowel in 2009 als 2012 was de maand mei vrij warm en in 2009 was april uitzonderlijk zacht en zeer zonnig. De temperaturen overdag en 's nachts waren op zowel 31 mei 2009 als 10 mei 2012 betrekkelijk hoog (www.knmi.nl).

Voor Nederland kan de zwerfbandpalpmot – in ieder geval voorlopig – wellicht het best aangemerkt worden als 'onregelmatige migrant', gezien de zeer weinige waarnemingen tot nu toe. Het is nog weinig zinvol om voor onze regio een bepaalde vliegtijd vast te stellen. Aangezien in Groot-Brittannië de vlinder gezien is in diverse maanden verspreid over het jaar (februari, mei, juni, juli en december), kan geconcludeerd worden dat de zwerfbandpalpmot gedurende het hele jaar verwacht kan worden. De (weers)omstandigheden in de voortplantingsgebieden en voor migratie naar het noorden toe, zullen gunstig moeten zijn, willen we de zwerfbandpalpmot opnieuw in Nederland aan kunnen treffen.

Dankwoord

Een woord van dank gaat uit naar een aantal personen, dat op een bepaalde manier heeft bijgedragen aan dit artikel: Erik van Nieukerken, Ole Karsholt, Steve Nash, Keith Bland, Steve Palmer en Jurriën van Deijk.

Literatuur

- Aarvik L, Berggren K, Bakke SA, Slagsvold PK, Sørlibråten O & Voith R 2015. Nye funn av sommerfugler i Norge 10. Insekt-Nytt 40: 5-42.
- Aarvik L, Bengtsson BÅ, Elven H, Iivinskis P, Jürivete U, Karsholt O, Mutanen M & Savenkov N 2017. Nordic-Baltic Checklist of Lepidoptera. Norwegian Journal of Entomology – Supplement No. 3: 1-236.
- Bidzilya OV & Budashkin YI 2017. New records of Lepidoptera from Ukraine and description of a new species of Caloptilia Hübner, 1825 (Lepidoptera, Gracillariidae) from the mountains of Crimea. Nota Lepidopterologica 40: 145-161.
- Bland KP, Heckford RJ & Langmaid JR 2002. Anacampsinae. In: The Moths and Butterflies of Great Britain and Ireland 4 (2) (Maitland Emmet A & Langmaid JR eds): 204-220. Harley Books.
- Bryant A 2009. *Syncopacma polychromella* (Rebel) (Lep.: Gelechiidae) new to Ireland. Entomologist's Record and Journal of Variation 121: 263.
- Buhl O, Falck P, Jørgensen B, Karsholt O, Larsen K & Vilhelmsen F 1999. Fund af småsommerfugle fra Danmark i 1998 (Lepidoptera). Entomologiske Meddelelser 67: 103-112.
- Buhl O, Falck P, Karsholt O, Larsen K & Vilhelmsen F 2014. Fund af småsommerfugle fra Danmark i 2013 (Lepidoptera). Entomologiske Meddelelser 82: 71-92.
- Elsner G, Huemer P & Tokár Z 1999. Die Palpenmotten (Lepidoptera, Gelechiidae) Mitteleuropas. Bestimmung – Verbreitung – Flugstandort – Lebensweise der Raupen. František Slamka.
- Huisman KJ, Koster JC, Muus TST & Van Nieukerken EJ 2013. Microlepidoptera in Nederland, vooral in 2007-2010. Entomologische Berichten 73: 91-117.
- Karsholt O & Van Nieukerken EJ 2013. Fauna Europaea: Gelechiidae. Fauna Europaea version 2017.06. Beschikbaar op: <https://fauna-eu.org> [geraadpleegd februari 2021].
- Kimber I 2021. *Syncopacma polychromella*. Beschikbaar op: www.ukmoths.org.uk [geraadpleegd februari 2021].

Klimesch J 1983. Beiträge zur Kenntnis der Microlepidopteren Fauna des Kanarischen Archipels: 6. Beitrag: Gelechiidae. Vieraea 13: 145-182.

Kuchlein JH 2021. Kleine vlinders. Beschikbaar op: www.kleinevlinders.nl [geraadpleegd februari 2021].

Maitland Emmet A & Langmaid JR 2002. The

moths and butterflies of Great Britain and Ireland 4 (2). Harley Books.

Palmer CA & Palmer SM 2021. *Aproaerema polychromella*. Beschikbaar op: www.gelechiid.co.uk [geraadpleegd februari 2021].

Rennwald E 2020. *Aproaerema polychromella*, faunistik. Beschikbaar op: www.lepiforum.de [geraadpleegd februari 2021].

Werno A 2021. Erster Nachweis der Gelechiidae *Syncopacma polychromella* (Rebel, 1902) in Deutschland. Beschikbaar op: www.delattinia.de [geraadpleegd februari 2021].

Geaccepteerd: 11 oktober 2021

Summary

***Aproaerema polychromella* (Lepidoptera: Gelechiidae), the first observations in the Netherlands**

On May 31, 2009, the first two Dutch specimens of the micromoth *Aproaerema polychromella* were caught at two different locations in the province of Gelderland. The third and so far last specimen was caught in Bakkeveen, province of Friesland, on May 10, 2012. The moth is found in countries around the Mediterranean Sea and it is not a settled species in the Netherlands and surrounding countries. Based on a great influx of the species in Great Britain in 2015, as well as on the observations in the Netherlands and a number of other countries in the same period, the species in our regions can be classified as a migrant. A series of observations in 2009, including the Dutch, was made during a period when, at least in the Netherlands, there was a large influx of another migratory butterfly, the painted lady. Very little is known about the biology of *A. polychromella*. By most authors *Lotus sessilifolius* is regarded as food plant. We doubt if this is quite sure because, to the best of our knowledge, the larvae were never found. This article discusses, among other things, external characteristics, diagnosis and distribution.

Gerrit Tuinstra
Drachten
g.tuinstra14@gmail.com

K.J. (Hans) Huisman
Wezep